

בכורות לא ADDENDUM

משה שווערד

1. יד דוד מסכת בכורות דף לא עמוד א

ורואה את קדשיו דאי בעי מיתשיל עליהו. וכתב רש"י אם יש לו שלמים בביתו ונפל בהן מום, יראה אם קבוע הוא ויפדה ויוציא לחול. ומשמע מדברי רש"י דדוקא שלמים ובביתו, אבל אם אינו בביתו לא מצי להורות בה, וצריך טעם למה. והרב הלכות י"ט בדף קכא [אות לה, א] כתב דכשם דבתרומה ביד כהן אין לה עוד שאלה, וכן בהקדש אם אתי ליד גזבר אין לו שאלה, כן בקרבן אם בא ליד כהן אין לו עוד שאלה דהוי כיד גזבר, והרב האריך בזה להביא ראיות מדברי הראשונים. ובאמת כל הראיות שהביא יש לדחות דבקדשי בדק הבית מיירי, אבל בקדשי מזבח לא שייך גזבר.

ועיין בב"ב דף קכ, ב דשם אמרין דיש שאלה בהקדש, ופירש רשב"ם דאם שחט בחוץ נשאל עליה, ואינו חייב משום שחוט חוץ. והרב משנה למלך בפ"א דמעשה הקרבנות נסתפק דילמא דוקא בשחט בחוץ דשחיטה שאינה ראויה היא, אבל בשוחט בפנים דשחיטה ראויה לא מצי מיתשל, והביא דברי התוספות דכריתות דף יג, ב שהביא בהלכות י"ט [שם], דקודם שנזרק מצי למשאל עליה, וכן כתבו בסוטה ו, ב דישאל על הנדר ויהיה הקדש בטעות. ומ"ש הרב הי"ט לחלק בין היכא דאמר הרי עלי דחייב באחריותה דאז יש שאלה אפילו אחר שנשחט, א"כ קשה מאי דוחקא דרש"י לוקמ' בשלמים ובביתו, לימא דמיירי בנדר ואפילו הגיע ליד כהן. ולכן נראה דרש"י לא ס"ל כהתוספות דכריתות, ובלא"ה על דברי התוספות בכריתות עמדו עליו האחרונים, ע"ש מ"ש. ועיין במוצל מאש סימן י"ט, ובחזו"ט יאיר סימן ק"ל ומ"ש בב"ב. ואפשר דרש"י דייק קדשיו שהם שלו, ולהכי מוקי לה בקדשים קלים שהן שלו בממון בעלים וגם עדיין בביתו, דיצדק לשון קדשיו, אבל באמת לענין דינא אין חילוק.

2. יד דוד מסכת בכורות דף לא עמוד א

חוץ משל עצמו. ופירש רש"י שאין כהן רשאי לראות מום של בכורותיו ולהתירו. הא וודאי דבכהן מיירי, דישאל מה שייך של עצמו, והיכן בא לו לישראל בכור, אם לא שנאמר בספק בכור מיירי שנפל בו מום, והא וודאי בכורותיו לא משמע הכי. ואיברא דצ"ע בספק בכור של ישראל שנפל בו מום אם הישראל רואהו, די"ל דוקא כהנים אינו רואה בכור עצמו דכהנים נחשדו על הבכורות, אבל ישראל לא מצינו שנחשדו, אלא שמשמע מברייתא זו דדוקא במידי דאית ליה התירא נאמן, אבל במידי דלית ליה התירא אינו נאמן, וא"כ בבכור אף ישראל אינו נאמן. וכבר הקשו התוספות וכי בשאר דברים לא יהיה נאמן, דהא קיימ"ל דצורבא מרבנן חזי לנפשיה, ולא תירצו כלום.

❖ תוספות מסכת בכורות דף לא עמוד א ד"ה דהא חזו

דהא חזו ליה בימי טומאתו - תימה ותרומה טמאה דלא חזיא ליה וכי לא יהיה נאמן וכן בשאר כל איסור והיתר ובהדיא אמרין בריש הדר (עירובין ד' סג.) האי צורבא מרבנן חזי ליה לנפשיה.

והר"ש בפ"ב דנגעים [מ"ה] חילק דהיכא דאיתחזק איסורא אפשר דאינו נאמן, וא"כ בספק בכור דלא איתחזק איסורא אפשר דנאמן, חוץ מכהן שאינו נאמן בכל ענין מפני שהוא חשוד.

והרב חקרי לב בח"ב דף רעד [שם] העמיק הרחיב בזה, וכתב דכולה ברייתא בכהנים מיירי ומטעם חשודים. ולע"ז קשה הדבר, דאם נחשדו על הבכור הוא מטעם דאומרים דהבכור הוא ממונ, אבל לא מצינו דנחשדו על הקדשים להטיל בו מום. ומ"ש הרב נר"ו לתרץ קושית דנשאל על טהרתו, דנמי בכהן מיירי, והם חשודים על הטהרות, דהא חשודים על השביעית כדאיתא בסנהדרין דף כו, א והחשוד על השביעית חשוד על הטהרות. ולכאורה י"ל דהא דהחשוד על החמור חשוד על הקל היינו היכא דחשוד לעבור בשאט נפש ופושע הוא, אבל אי עושה שמורה התירא וסבר שמותר לאו פושע הוא אלא טועה, ולא נחשדו לדבר אחר שאין לו היתר, ובשביעית נמי מורה התירא כמ"ש רש"י שם בסנהדרין, וא"כ אין ראיה שחשוד על הטהרות. אלא דלקמן לא משמע כן, אלא אפילו שאינו עובר בשאט נפש דקאמר מותר נמי מקרי חשוד, וא"כ דברי הרב קיימים, ומ"מ מדברי רש"י והתוספות לא משמע כן. ואפשר דלר"ע אמרין הכי לקמן, אבל לשאר תנאי לא ס"ל הכי, אלא החשוד מחמת שמורה היתר לא נקרא חשוד לדבר אחר. ועוד קשה לסברת הרב, הא קאמר לקמן דאף לר"מ הוי חששא בעלמא ולא חשודים ניהו, וא"כ הא דכהנים חשודים על השביעית נמי חששא בעלמא הוא ולמה יחשדו על הטהרות, ואי חשודים ממש הם קשה לר"מ, א"כ יחשדו על כל התורה כולה, אלא וודאי כמ"ש דהוה חששא בעלמא, וא"כ מכח זה אין נעשים חשודים על הטהרות.

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף לא עמוד א

הנצי"ב בהעמק שאלה [שאלתא פר"י אות ח'] כתב דרך אחרת ליישב תמיהת התוס' דבדאי אדם מורה לעצמו בכל איסורים שבתורה אפילו לאו בידו, ודוקא בבכור משום דכהנים חשידי אמומי בבכור דמ"ש ה

אינן נאמנין אמומי בכור כדאי לקמן ל"ה: ולא חילקו בין חבר לע"ה דהלכה כר"ג וכדלקמן בתוס' ל"ו. ומש"ה אין כהן רואה בכור עצמו דבכלל התקנה הוא. וכי היכי דחשידי כהנים אמומי בכור מסתברא דחשידי בכל הקדשים ומעשר בהמה דמה לי בכור מה לי שאר קדשים להכי בעי טעמא דלהא לא חשידי. וה"נ דטהרות מצינו בע"ה חשידי ובעי קבלה ולהכי בעי טעם מיוחד דאי בעי אכיל בטומאתו, **עכ"פ דוקא באלו המבוארים כאן דיסודם הוא שמצינו כבר בהם שהצריכו בהם נאמנות מיוחדת וגזרו בהם על ע"ה וכו', בהם דוקא קבעו דאין אדם מורה לעצמו אבל בשאר איסורים מורה ומורה**, ולפ"ז מדויק דברי רש"י שכתב לעיל בבכורות כהן הרואה. ולכאורה למה דייק לכתוב כהן דמשמע הא ישראל שקיבל מכהן בכור או שירש מבית אבי אמו יהא נאמן, ולדידיה שפיר דכל יסוד הפקעת נאמנות, מצינו דוקא בכהן, ולכן אין מורה לעצמו אבל בישראל לא מצינו בזה שום דין, ולכן מורה הוא לעצמו אף על גב דלאו בידו ודו"ק.

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף לא עמוד א

חז"ל מן הבכור והמעשר שהנייתן לבעלים. וכתבו התוס' דאע"פ שמפרש טעם ע"כ מדאורייתא הוא ושמא משום קרא נפקא דאין נוהגין בזיון בדבר שאין הנאתו להקדש, **אבל הרמב"ן בהלכותיו כאן כתב בתוך דבריו דמסתברא לן דחלבו של בכור וגידיו וכו' נמכרים באיטליז ונשקלים בליטרא דלא עבוד רבנן מעלה אלא בבשר, מבואר דכל האי דינא דאין נמכרים באיטליז וכו', אין אלא מדרבנן, ודלא כהתוס',** וכן מבואר ברש"י בסנהדרין ק"ב: שלא פירש כהתוס' דבהמתן [דעיר הנדחת] ולא בהמת בכור ומעשר שיש לאלו שם לווי.

5. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף לא עמוד ב

קדשי מזבח בעלי מומין אי שוחטין קודם פדיון וענין מזיק הקדש **הניחא למ"ד קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה. והקשה החזו"א דמבואר כאן דאי לא בעי העמדה והערכה שוחט לכתחילה, דהרי לפרש המשנה בא בנשחטין באיטליז, והרי מבואר במעילה [י"ט ב] בלשון הברייתא דקדשי מזבח דנעשו בע"מ עבר ושחטן דלרבי יקברו ולחכמים יפדו, דס"ל לחכמים דלא בעי העמדה והערכה. וחזינא דמ"מ דוקא עבר ושחטן אבל לכתחילה לא ישחט קודם פדיון. וכן מבואר בתמורה.** ולכאורה נראה דהנה בב"ק [ל"ז ב] פליגי תנאי דתנא דמתני' ס"ל דשור של ישראל שנגח של הקדש פטור, דשור רעהו כתיב ולא שור של הקדש, ואילו ר"ש בן מנסיא ס"ל דשל הדיוט שנגח של הקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם וגם יליף לה מרעהו, עיין שם. והנה התוס' שם [נ' ב] נקטו כדבר פשוט ע"פ דברי הירושלמי דלאו דוקא נזקי שור פטור בהקדש אלא ה"ה נזקי שן ורגל ונזקי אדם מזיק דפטורים וכולהו ילפינן מרעהו. וא"כ נראה פשוט דאם בנזקי קרן פליג ר"ש בן מנסיא וס"ל דרעהו בא לומר דאדרבה הקדש חייב יותר ה"ה דליכא למעוטי מתשלומין, אדם דאזיק הקדש, ולשיטתו יהא חייב. למאן דלא בעי העמדה והערכה לקדשי מזבח נראה דההיתר לשחטו לכתחילה תליא בהאי פלוגתא דלת"ק דמזיק ממון הקדש פטור, והרי בשחיטה יורד ערך הבהמה, וא"כ אף על פי שיעמידנו ויעריכנו לאחר שחיטה ודמים אלו לא יפסידו הקדש, מ"מ יפסידו ההקדש ההפך דמחיים ולאחר שחיטה. והרי לא משלם את זה דאינו חייב על מה שמפסידו מזיק הקדש, לכן מסתברא דיהא אסור לשחטו לכתחילה, דמפסידו הקדש, והוא אינו חייב להשלים ההפסד מצד הדין. אבל לר"ש בן מנסיא דמזיק ומפסידו הקדש חייב, א"כ למה לא יותר לשחטו בהמת קדשים לכתחילה, והרי את הפסד השחיטה משלם השוחט, ונמצא דלא הזיק את ההקדש, ומה שמזיק ע"מ לשלם שלעולם אסור הכא נראה דאין איסור מצד זה, דהרי הוא עומד לכן, וכל מה ששייך לדון מצד מזיק זה מה שהקדש מפסיד, והרי אינו מפסיד למאן דס"ל דמזיק הקדש חייב, וא"כ נראה דודאי מאי דתניא במעילה ותמורה דעבר ושחט קאי אליבא דהלכתא דנקטינן כרבנן דשור רעהו שנגח של הקדש פטור וסוגיא דגן דס"ל לאוקמי דקאי משנתנו למאן דס"ל קדשי מזבח לא בעי העמדה והערכה, ונפדים לאחר שחיטה, צ"ל דס"ל דשור רעהו והוא אדם המזיק שהזיקו הקדש חייבים, ולכן ליכא פסידא להקדש אם ישחט לכתחילה.

וראייתו מביאים בשם ר' וועלוול [מרן הגרי"ז הלוי, והוא בחידושי בתרא משמו] דאיסור שחיטה דשייך בפסוה"מ קודם שנפדו אפשר דאע"פ דלכאורה לא הוה שחוטין חזין, דהא לא חזי לפתח אהל מועד, וע"כ צ"ל דאף שמלקות ליכא דלא חזי לפתח אהל מועד אבל איסור דאורייתא מיהא איכא משום קדשים בחזין, ולא נתמעט אלא ממלקות, ומוסיף דאפשר נאמר דאיסור תורה ליכא כלל, אבל איסור דרבנן ודאי איכא. ולכן הכא התירו לשחטו להנאת הקדש כי היכי דהתירו למכור [ועיין תוס' ריש פירקין] ולכאורה איזה צורך הקדש יש בשחיטה והא מצד רווח הקדש די לן אם יש היתר שחיטה לאחר פדיון ואפשר דאין הלשון של הכותב מדויק, עכ"פ נראה כמו שנתבאר דהאיסור הוא מחמת מזיק הקדש, ואפילו נאמר דגם לרבנן שפוטרים מזיק הקדש מדרבנן יהא חייב, מ"מ כיון דמעיקר הדין פטור, ומעיקר הדין הוה מתנה, ודאי יש דררא דמזיק ואסור.

בענין: כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם

אגורה באהלך עולמים... כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר

כל המוסר עצמו למיתה על ד"ת אין אומרים הלכה משמו

משה שווערד

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף צו עמוד ב

אזל ר' אלעזר אמר לשמעתיא בי מדרשא, ולא אמרה משמיה דר' יוחנן. שמע רבי יוחנן, איקפד. עול לגביה רבי אמי ור' אסי, אמרו ליה: לא כך היה המעשה בבית הכנסת של טבריא, בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי, עד שקרעו ספר תורה בחמתו? קרעו ס"ד? אלא אימא: שנקרע ס"ת בחמתו, והיה שם רבי יוסי בן קיסמא, אמר: תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו עבודת כוכבים! וכן הוה. הדר איקפד טפי, אמר: חברותא נמי! עול לגביה ר' יעקב בר אידי, א"ל: כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה, וכי על כל דבר שאמר יהושע היה אומר להם כך אמר לי משה? אלא יהושע יושב ודורש סתם, והכל יודעין שתורתו של משה היא, אף ר' אלעזר תלמידך יושב ודורש סתם, והכל יודעין כי שלך היא. אמר להם: מפני מה אי אתם יודעין לפייס כבן אידי חברינו! **ורבי יוחנן מ"ט קפיד כולי האי? דאמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב אגורה באהלך עולמים? וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפיו בעוה"ז; דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר.** אמר ר' יצחק בן זעירא, ואיתימא שמעון נזירא: מאי קראה? וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים, ככומר של ענבים, מה כומר של ענבים - כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף תלמידי חכמים - כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעוה"ז, שפתותיהם דובבות בקבר.

=====

כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר

1. מהרש"א על יבמות דף צו/ב

ועיין בזה בדברי בעל עין יעקב ובעל יפה מראה שהאריכו בזה וכתבו שהוא רחוק מההקש כי שפתי המת איך יתנועעו כו' וכ"ש אחר עבור זמן וישוב אל העפר כו' ע"ש

[1] ואני אומר כי אין רחוק מן השכל כי הענין מבואר כי הדיבור הוא כח הנשמה ע"י כלי הגוף וכל דיבור משובח מוליד כח רוחני בדומה משובח ובאמרו בשם אומרו אותו כח רוחני שנוולד כבר הוא מעורר מולידינו בב' עולמות שהם הנשמה בעוה"ב וכלי הדיבור שהם השפתים בעוה"ז גם כי הם בקבר כבר ומביא הדמיון מייך הטוב המונח בבור הוא רוחש ודובב ע"י כח האצבע המעורר כן השפתים גם כי מונחים בבור שחת רוחשים ע"י כח המעורר ודו"ק:

2. ערוך לנר על יבמות דף צז/א

בגמרא דובבות בקבר: במהרש"א ח"א הביא הקושיא הא אנו רואין שהגוף נרקב, [2] אבל לענ"ד י"ל ע"פ המבואר בזהר פרשת ויחי שנפשו של אדם נשארת בקבר כדמות האדם בחייו ונקשרת עם רוחו בג"ע התחתון ועם נשמתו בג"ע העליון ולכן הולכים על הקברים להתפלל על כל צרה שלא תבא ולכן שפיר שייך שפתותיו דובבות אף שכבר נרקב הגוף:

3. ספר חדושי אגדות חלק ראשון עמוד קמה - מסכת יבמות

(צ"ו ע"א) כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו וכו'. [3] פי' כי התורה לא שייך בה מיתה, וכאשר אומרים דבר שמועה מפיו ומתחבר מי שאמרו ההלכה משמו אל החיים [ע"י] התורה [שהיא] חיים, ולכן מביא

לו החיים עד ששפתיו דובבות בקבר שהרי יש לו חבור אל החיים בדבר שאין שייך בו מיתה, ואז יש לו קצת חיים עד ששפתיו [דובבות] ודבר זה מבואר עוד בפרק חלק (סנהדרין צ' ב') ע"ש. ואין פירוש שפתיו דובבות הם השפתים מן גוף המת, רק על כח הדברי וכמו שמוכיח בכמה מקומות כי כח הדברי הוא כח הנפש, וכמו שהנפש קיים כי כח הדברי הוא כח הנפש וכמו שהנפש קיים כך נפש הדברי נשאר קיים:

4. ספר בני יששכר - מאמרי חדשי כסלו טבת - מאמר ג

4/ אבל כשהתלמידים אומרים דברי תורה משמו של החכם אחר פטירתו, הנה שפתותיו של הגוף בעולם הזה דובבות, נמצא הוא לומד בכלי הגוף בעולם הזה כמו בחייו, הגם שהוא על ידי דבר אחר מיקרי עושה מעין מלאכתו ראשונה, הנה ניתוסף שכרו בכל פעם גם אחר פטירתו ונקרא מהלך, זהו שאמר ליהושע בן יהוצדק ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה [זכריה ג ז], והוא כמו שפסק ר' יוחנן בשבת, ניטל העינבל כיון שראוי להקישו על גבי כלי חרס ועושה מעין מלאכתו על ידי דבר אחר מיקרי כלי, על כן על זה התפלל דוד אגורה באהלך עולמים, וזהו שהקפיד ר' יוחנן על שלא אמר ר' אלעזר שמועה מפיו, הבן:

5. תורת חיים מסכת סנהדרין דף צ עמוד א

שפתותיו דובבות בקבר. 5/ לפי ששכר תורה ומצות בהאי עלמא ליכא אלא בעולם הגשמות מקבלת הנשמה שכרן אבל הגוף שהוא קבור בעולם הזה אינו מקבל שכר עד זמן תחיית המתים כשאומרים הלכה בשמו בעולם הזה אז אפילו הגוף הנקבר בעולם הזה מקבל שכר ששפתותיו דובבות ויש לו הנאה בזה שדומה כאלו הוא חי והיינו דאמר דוד המלך אגורה באהלך עולמים ואמר חז"ל שבקש שיאמרו הלכה בשמו בעולם הזה דכשנשמתו בישיבה של מעלה ושפתותיו דובבות בקבר כאלו הוא חי נמצא שבשעה אחת דר בשני עולמות ולכך כתיב אגורה באהלך דהיינו בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה.

6. שו"ת פנים מאירות- הקדמה 6/

דנה הובא מאמר זה יותר באריכות: ולכאורה יש לדקדק למה קפיד שלא אמר הלכה משמו הלא קמי שמיא גליא מי חידש הלכה זו והגע בעלמך וכי בשגיל שהאומר אינו מוכיר בשם מייקפח' שכרו הראוי לו ולא יהיו שפתותיו דובבות וכמו דנחש דבר זה ולהבין הדבר נקדים גמרא דתנא דף כ"ה גבי חילוק גרנות ראייה לכהונה דחיו' ריש לקיש לר"א בישוחא"ל שעת מילי דבר נפחא ולא אמרת לימאמי' ופי' רש"י שהבין שפיר"ר שמע לשון זה וכשאמרה לא אמרה בשם ר' לפיכך לא קיבל ממנו עכ"ל וכי האינונא איתא נפ' במה מליקין דאמרו רבנן קמי' דאבוי תשמי' דר' ירמי' ולא קיבלה כי אחי רבין אמרו רבנן תשמי' דר' יוקיבלה הרי לפניך שלפני' אינס מקנלים דבריו אבל אי אמר תשמי' דגברא רבה מקנלי' ממנו:

ונראה דזהו כי כוונת ר' יוחנן שאיקפד על ר' אלא אמר הלכה משמו אף דקמי שמיא גליא מ"א ששם שלא יקבלו התלמידים הלכה זו וישתכח הדבר לגמרי ואלו היה אומר תשמי' היו התלמידים מקנלים דבריו ור' יעקב דר אידיפייס אותן שהכל יודעים שר' א"כ' תלמידך וידעו שאמך ילא הוראה זו ויכסכו על זה כאלו אמרה משמך: וזהו שפריך תלמודא ור' י"ט איקפד כולו האי הא פכ"פ קמי שמיא גליא שהוא אמרה ומתקן הש"ס דא"ר יהוד' א' רב מ"ד אגורה באהלך עולמים וכו' אמר דוד יה' ש' יאמרו הלכה משמי' משום דנבי דוד כתיב וה' עמו אלמד שהלכה כמותו ואם יאמרו הלכה זו משמו יקבלו התלמידים וכל עת שילמדו הלכה זו יהיו שפתותיו דובבות בקבר משא"כ אם לא יאמרו משמו אפשר שלא יקבלו התלמידים ולא יסנו התלמידים בנ"ה הלכה זו והוא טעם איקפד כמי' ר' יעקב שפייס לו ר' י' דר אידי: ובזה מוצא שאלתנו אשר שאלנו על גדולי האחרונים ש' שהעלימו שם דשפיר עבדו וכל לנכות דורש' יחד אם מרוב ענוה עשו כן שפיר עבדו כיון דדבריהם נכחי' בעט ברול ונחפשו סבוריהם בשראל וכל אימתי שילמדו מתוך ספריהם יהיו שפתותיה' דובבות בקבר וקמי שמיא גליא וה' לא יקפח שכרם ולא ימנע הטוב להלכ' בחמים:

7. ספר חסידים (מרגליות) ברית עולם ושומר הברית סימן שסז

מכאן ראייה למ"ש הרב פנים מאירות בראשו בהקדמה דהא דאמרין שפתותיו דובבות בקבר הוא אף דלא זכרו ההלכה בשם אומרה כי קמיה שמיא גליא ומאי דקפדי קמאי על אומר שמועה בסתם היינו דאי אמרה משמיה דגברא רבה מקבלי לה וכמו שכתבתי בענייני בקונטרס שם הגדולים ח"א דף כ"א וח"ב דף כ"ח ושם הארכתי בזה בס"ד יעזר שם באורך.

8. ספר יערות דבש - חלק ראשון - דרוש טז

ויש להבין מתחלה מביא קרא אגורה באהלך עולמים לראיה ששפתותיו דובבות, ואחר כך שאל מאי קרא, הא כבר מיייתי ראייה מדברי דוד שביקש להיות דר בשתי עולמות באופן זה, וגם אם מביא ראייה מהך דובב שפתי ישנים, הוי ליה לגמרא להביא תיכף, ולא הך דאגורה באהלך וכו', הלא משם ילפינן העיקר:

אבל ודאי יש כאן שתי בחינות, דודאי תלמיד חכם שאמר חידוש דבר הלכה ואומרים בבית המדרש תורתו בפיהם, ראוי שיהיו שפתותיו דובבות, אבל הוא השכר המגיע לו מהקב"ה ולא מבני אדם וקמי שמיא גליא ממי יצאו דברים כאלה, א"כ מה נפקא מינה אם אומרים בשמו אם לאו, הלא ה' יודע שממנו יצאו וממנו נבעו, והוא ישלם שכרו במושלם, ומאי נ"מ בהזכרת שמו. וכמו כן יש להבין שאם שני תלמידי חכמים או יותר אמרו דבר אחד, וכי יהיה יתרון לאדם אחד על רעהו, כי באמת כולם שווים לטובה שיהיו שפתותיהם דובבות, כי ה' מנייהו מפקת, והכל הולך אל מקום אחד. ובוה יובן הפסוק [תהלים ס"א, ה] אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיד סלה, ודרשין אחסה בסתר כנפיד, כדכתיב וה' עמו, שהיה עמו תמיד, לא זוה שכינה ממנו, ולכך אמר אחסה בסתר כנפיד סלה. ויש להבין מה זה חיבור והמשך לזה שאמר אגורה באהלך עולמים. **אבל הענין כך, אם אמר דבר הלכה שאין בו פקפוק וחשש מחלוקת, פשיטא שאין צריך הזכרת שמו, וממילא ה' יודע וקובע לו שכר, אבל בדבר שיש בו ערעור ומחלוקת ופנים לכאן ולכאן, ואם יהיה נאמר בשם גברא רבה, יוקבע הלכה כמותו, ואם לאו לאו, כמאמרם [פסחים קיב].** כשאתם אומרים דבר תלו באילן גדול, **נמצא עיקר קביעות דברי תורה הוא מהזכרת שמו על הלכה, ולכך בעינן הזכרת שמו, ואז שפתותיו דובבות בקבר, כי על ידי כך נקבעת הלכה:**

וכן היה בדוד, כי ודאי הוא לא היה מתפלל שיאמרו דבר הלכה מה שחידש, דפשיטא, וכי תהיה תורתו נשכחת, ובפרטות בבית ראשון שלא היתה שכינה אצל מקבלי ומעתיקי שמועה, והקבע מדור דור, רק בדבר שנפלה בו מחלוקת, וידוע מ"ש בגמרא [סנהדרין סג ע"ב] **וה' עמו, שהלכה כמותו בכל מקום, וא"כ אם תאמר שום הלכה בשמו, תוקבע להלכה, משא"כ אם לא יאמרו משמו, לא תוקבע להלכה, וזו היתה בקשתו, אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיד סלה, היינו דשכינה היתה תמיד עמו, והיתה תמיד הלכה כמותו, וא"כ כשיזכר שמו תהיה קביעת הלכה על בוריה. וכן היה זה ברבי יוחנן שם [יבמות ס"ח].** שאמר עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, וכן אמר שמואל, ורב חולק, וא"כ אמירת דבר הלכה בעצמה, היתה מיוחסת לשמואל כמו לר"י, **אמנם רב ושמואל הלכה כרב באיסורי, אבל לא לגבי ר' יוחנן, וא"כ בהזכרת שם ר"י היתה נקבעת הלכה כמותו, ולכך הקפיד ר"י על שלא אמרו משמו, כי לא שייך קמיה שמיא גליא כהנ"ל, דהא רב חולק, ועיקר התועלת הוא**

הזכרת שמו. וזהו שמביא רביה מדוד, שאמר כן ג"כ אגורה באהלך וכו' כמ"ש:

רק דלמא דוד לא קאמר רק על הלכה שאמר הוא לבדו, וביקש על דבריו שיאמרו בבית המדרש, וקמיה שמיא גליא כהנ"ל, ומנא לן בכהאי גוונא שעוד גברא רבה אמר כן, כמו כן שתהיה קפידא בהזכרת השם כהנ"ל, וע"ז קאמר, דאמר ר"י כל תלמיד חכם שאומר דבר וכו' שנאמר דובב שפתי ישינים, וא"כ מה צורך לדוד לומר אחסה בסתר כנפיד סלה כמ"ש, והוא הדבר המכונן בגדון דר"י:

בשגם י"ל דמהך קרא אגורה באהלך עולמים אין ללמוד, ד"ל מה צורך לדוד לבקש שיאמר דבר הלכה שלו, וכי תהיה שכינה למקבלי, רק אולי זו היתה תפלתו, כשאמר דבר הלכה מפיו שיהיו שפתותיו דובבות, כי אין זה מחוק הנימוס כשיאמרו דבר הלכה שיהיו שפתותיו דובבות, אבל דוד ביקש על עצמו שיתחסד ה' עמו ויעשו לו כן, ובשביל זה אין ללמוד שהוא שווה בכל נפש תלמיד חכם, ולכך קאמר הגמרא דא"י כל ת"ח שאומרים שמועה מפיו שפתותיו וכו', דכתיב דובב שפתי ישינים, א"כ לא היה דוד צריך לתפלה זו, ולשכחה ג"כ אין צריך כנ"ל, וע"כ דתפלתו היתה שיאמר להדיא משמו דוקא ולא יאמרו סתם, והיינו על כרחך כמו שכתבתי הטעם, דע"י הזכרת השם הוקבעה הלכה, וכל תלמידי חכמים שוין אשר אשר הלכה כשמן וא"ש דוק:

9. ספר דבר יעקב- פסחים דף קיב/א

ה' אם ביקשת ליחנק היתלה באילן גדול - יש כאן כמה פירושים.

א. רש"י מפרש אם ביקשת לומר דבר שישמע ממך, אמור בשם אדם גדול. ומשמע שיאמר אפילו לא שמע ממנו.

וכן לומד המגן אברהם [סימן קנו-ב] ומוכיח מכאן שאם שמע דין ונראה לו שהלכה כך, מותר לאמרו בשם אדם גדול כדי שיקבלו ממנו. וכן נראה מהגמ' [לעיל כו]. ששמואל הפך דברי רבי וחכמים כדי שדברי חכמים יהיו לאיסורא ויפסקו כמותם. [עין מכתמא"י ח"א עמ' 94, מהו אמת ומהו שקר]. המג"א מקשה מהא דקתני [סוף מס' כלה] האומר דבר בשם חכם שלא שמע ממנו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל, ונשאר בצ"ע.

המחצית השקל מתרץ שדבר שאפשר לפקפק בו אסור לומר בשם חכם אחר, שמא יתגנה אותו חכם בדבר, אבל דבר ברור שאין בו ספק מותר לומר בשמו כדי שיקבלו ממנו. האליה רבה מתרץ שבמסכת כלה מדובר היכא שהיו שומעים דבריו גם אם לא היה תולה השמועה ברבו. ב. הרשב"ם מבאר למד מפי רב ואמר שמועותיו בשמו. ג. רבינו חננאל מבאר אם רצית לשאול בדבר איסור שאל חכם גדול ועשה כהוראתו.

10. חתם סופר על התורה---ליקוטים

[מ"ה] חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך, והדרך צלח רכב על דבר אמת. אחז"ל אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול פירש"י בפ' ע"פ [ק"ב]. אם תרצה לומר שמועה שיקבלוהו ממך אמור בשם אדם גדול ויקבלוהו, נ"ל דהמשילו לחנק משום דאחז"ל [יבמות צ"ו ע"ב] אגורך באהלך עולמים זהו שאומרים שמועה משמו, ואמר אם תרצה ליחנק ולא איכפת לך להחשב חי אגורה באהלך עולמים, אם לא איכפת לך בזה תלהו באילן גדול,

אלא שיש לעיין איך אתלה באילן גדול טעוטי והשמועה אינה מכוון להלכה ואיך אתלה באילן גדול, וי"ל כיון דזה לא איכפת לו בהוד והדר וכבוד לשמו ורוצה לאמרו בשם גדול אחר כדי שלא תשתכח א"כ כל עסקו רק לשם ה' זהו בטוח שיכוון ההלכה אל האמת. והיינו דקאמר חגור חרבך, חרבך שלך חגור אותו על ירך גבור אחר אדם גדול, וחגור עליו על הגדול הודך והדרך ולא תבקש אתה גדולות, ואז תהי' בטוח שהדרך צלח ורכב על דבר אמת כי תכוון ההלכה אל האמת:

11. ספר איזהו מקומן-בכורות לא /7/

שמע רב ששת איקפד וכו' ורב ששת מאי נפקא ליה מינה - צ"ב דלכאורה הקפיד משום דכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם כדאיתא במגילה טו. - (עי' מהרש"א ח"א ביכמות צו:)

וסבר רב אידי שלא אמרה משמיה דרב ששת - פירש הגהות ריעב"ץ דהוא סבר דכולי עלמא ידעי שתורתו משל רבו רב ששת היא. והנה כתב הרמב"ם (פ"מ ה. ט.) שהלכה שהתלמיד אומר בשם רבו א"צ להזכיר בשמו, ופירש הכס"מ לפי שהכל יודעים שמרבו שמע, והיינו כהריעב"ץ.

והקשה הגרי"ח סופר בספרו 'דרופתקי דאורייתא', איך פסק כן הרמב"ם והרי חזינן מרב ששת שהקפיד על שמו. ותירץ עפ"י

העץ יוסף (ינמות לו:) המבאר הא דאיתא התם שר' יוחנן הקפיד שלא אמרו הלכה בשמו, דכיון שלר"י לא היו בנים כדאיתא 'דין גרמא דעשיראה ביר', ורצה שזה יהיה לזכרון עבורו, עי"ש, ולפ"ז הכא נמי רב ששת לא היו לו בנים, כדאיתא ביכמות סד: שרב ששת איעקר מפירקיה דרב הונא.

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם

12. מדרש תנחומא במדבר - פרק כב

(כב) וידבר ה' אל תכריתו את שבט זש"ה אל תגזל דל כי דל הוא ... אמר רבי חזקיה אמר רבי ירמיה בר אבא בשם רבי יוחנן כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא וצריך אדם כשהוא שומע דבר לומר אותו בשם אומרו אפילו משלישי הלכה ששנו רבותינו אמר רבי תנחום הלבילר מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מן הזקנים הלכה למשה מסיני כל מי שאינו אומר דבר משל תורה בשם אומרו שעליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא וכל האומר דבר בשם אומרו זוכה שיגאלו ישראל על ידו ממי את למד מאסתר ששמעה הדבר ממרדכי ע"י כן זכתה שנגאלו ישראל על ידה הוי אם שמעת דבר הוי אומר בשם אומרו ...

13. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קד עמוד ב

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. באבות מבואר שהוא אחד מקניני התורה, וצ"ב מהו שייך לקניני התורה? /א/ והביאור בזה נראה שהוא מדה כנגד מדה, כשאומר דבר שנראה שלו ואומר בשם אומרו, זוכה מכ"מ שיזכה לחדש בעצמו ויאמרו בשמו, והיינו שהתורה מתרבה, ואין גאולה גדולה מזו. והיה אפ"ל שהכוונה להא דאיתא ביבמות (צז א) שת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר, ולכך צריך לומר דבר בשם אומרו. אולם נראה דענין שפתותיו מדובבות הוא רק כשמחדש הלכה מחודשת, משא"כ הכא שרבי יוסי אמר רק שנחלקו בזה ב"ש וב"ה, ואעפ"כ צריך לומר דבר בשם אומרו. (ועי' מ"ש בהערות בכורות לא ב).

14. ספר שערים מצויינים בהלכה /ב/

הרבה תמהים על זה דמצינו בגמ' שדקדקו לומר בשם אומרו ועדיין לא נגאלו, וכתב בסה"ק אור לשמים (פ' בחקותי) בשם רבינו הרה"ק מלובלין זצ"ל, דהבאת הגאולה כאן היינו גאולה פרטית, ולא גאולה כלל ישראל, וכן בתפלת שמנה עשרה בברכת ראה נא בענינו כו' גואל ישראל, נמי מיירי בגאולת צרות ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ולא גאולת כלל ישראל, וכמש"כ רש"י במס' מגילה (יז. ד"ה מלחמה).

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. פירש בעיון יעקב, מדלא אמר מרדכי בעצמו הדבר למלך שיהיה לו החזקה טובה יותר, אלא ודאי שעשה כן כדי שתאמר אסתר בשמו ועי"ז יבוא הגאולה.

15. ערוך לנר מסכת סנהדרין דף מא עמוד ב

בגמרא אמרי ליה ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא. ק"ל מאי בעי בזה וכי ח"ו הגדולים הללו רצו להתפאר בתורתם שאינם צריכים לשמיעת רבן. תו י"ל כשאמר להן רמי בר חמא אי הכי אמריתו טובא אמריתו קאמרי מטיבותיה דמר כו' מנזיהותא דמר לא אמר בה ולא חדא הם לכאורה דברים מחוסרי הבנה וגם מה לשון ולא חדא. ועוד דהוא אמר להם אמריתו לשון רבים. וכן היה להם להשיב אמרנו בה לשון רבים אכן הם לא השיבו רק לשון יחיד נסתר אמר בה. /ג/ ונלענ"ד עפ"י מה דאמרינן בגמרא שתלמיד כשאומר שמועה מפי רבו בתחלה יאמר בשם עצמו עד שידע אם ישר בעיני שומעיו ואח"כ יאמר שרבו אמר כן למען שלא יגרום זילותא לרבו ופירשו המפרשים כן פירוש המימרא דכל האומר דבר בשם אומרו דהיינו שבתחלה יאמר הדבר ואם תישר אז יאמר בשם אומרו כמו שעשתה אסתר ...

16. ספר חתם סופר על מסכת חולין דף קד/ב

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. /ד/ פי' זכות הזה עושהו זכאי שראוי לגלגל זכות אחר על ידו שאם היו עת גאולה מצרה יכולה להתגלגל על ידו: ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. דודאי מרדכי לא רצה שום תשואת חן ושום קרבה אל המלך כמו שעשה יוסף הצדיק ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים שלא ישימם ראשים ושרים כי לא יחפצו הצדיקים להתודע לרשות

וביותר במלכות ארמאים ושוב כשנתעלה מרדכי על כרחו ונעשה משנה למלך הרי פרושו ממנו מקצת סנהדרין וגם ירד ממדרגתו ונמנה חמישי באנשי כה"ג כמבואר ספ"ק דמגלה ומזה הטעם בעצמו צוה עליו מרדכי שלא תגיד עמה ומולדתה שלא רצה קריבתו בבית המלך והרי קמן אחר שאמרה למלך בשם מרדכי ולא נעשה עמו דבר לא התעוררה את המלך לעשות עם מרדכי שום טובה על זה כי לא בקש דובשו ועוקצו. אך הואיל ורצון בגתן ותרש להמית המלך והמלכה כמבואר פ"ק דמגלה להטיל סם בספל הירגו הוא והיא ע"כ להצלת נפשות אמר מרדכי לאסתר אבל לא רצה שתאמר למלך בשמו ולולי דמצוה רבה לומר דבר בשם אמרו לא אמרה היא בשם המגיד מרדכי:

17. ספר אור חדש עמוד קכד

אבל נראה שדרשו כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם דכתיב (שם ג, א) אחר הדברים האלה גדל המלך את המן וגומר, שפרשו (מגילה יג, ב) בכל מקום אחר הדברים סמוך הוא למעלה ולמה הוא סמוך אלא בשביל שהוא יתברך קודם ששולח מכה על ישראל שולח רפואה להם וכאן אחר שהעמיד הגואל להם היא אסתר בא המכה לישראל כי כבר היתה אסתר מוכנת לגאולה בשביל שאמרה דבר בשם אומרו והוא עיקר הכנה שהיתה אסתר זוכה לגאולה הוא בשביל זה ולא קל עליך דבר זה שבשביל כך תזכה לגאולה בפרט לגאולה זאת וזה כי ראוי לדבר זה האומר דבר בשם אומרו וזה כי גאולה זאת בפרט היתה משונה מכל הגאולות כי היתה גאולה זאת כאשר היו ישראל בהסתרת פנים בגלות לא כמו שאר גאולה שבא השם יתברך לגאול אותם מתוך צרה וכאן אף על גב ששעה השם יתברך גאולה זאת מכל מקום נשארו ישראל בגלותם כי פורעניות המן יותר קשה כאשר היה צרה תוך צרות הגלות כמו שאמרנו למעלה שלכך אמרו בסוף מסכת חולין (קלט, ב) אסתר מן התורה מניין שנאמר (דברים לא, יח) ואנכי הסתר אסתיר וגומר ומה ענין אסתר לזה יותר משאר גלויות אבל רצה לומר כי דבר זה הוא הסתרת פנים לגמרי אשר היה מעשה המן בגלותם ולא יקשה הרי כמה דברים כמו דורו של שמד גם כן היה בגלותם ולמה שייך יותר במעשה המן ואנכי הסתר אסתיר דבר זה אין קשיא כלל כי דורו של שמד היה גוף הגלות עצמו שבאה ממלכות הרביעית וכמו שהגלות באה ממלכות רביעית גם כן בא ממנו פורענות של שמד ולא שייך צרה תוך צרה רק הכל צרה אחת היא אבל המעשה שהיו בגלות פרס ומדי היא המלכות שהיו ישראל משועבדים תחתיו כבר ובא עליהם פורענות מהמן שהוא מאחר כמו שפרשנו למעלה ודבר זה בודאי הסתרת פנים כאשר הם תחת המן תוך הסתרת פנים שהם תחת אחשוורוש ונחשב זה סתירה תוך סתירה ולכך נקראת אסתר על שם שהיו ישראל בהסתר פנים לגמרי ומפני כך לא תמצא בגאולה הזאת מה שתמצא בשאר הגאולות כי אף נס חנוכה היה נגלה בנרות חנוכה ואלו גאולה זאת לא היה בה נס נגלה אבל דבר זה כי כל הגאולה הזאת היה בהסתר פנים לגמרי ועם כל זה נגאלו לאפוקי חנוכה היה ישראל על אדמתם והמקדש על מכוננו ולכך היה להם נס נגלה ומזה הטעם לא תמצא שמו יתברך במגילה הזאת ודבר זה שאלה גדולה כי היה הגאולה גדולה ביותר ולא תמצא שמו יתברך אף כנוי השם לא נזכר במגילה אלא שכל זה היה מפני שהיו בהסתרת פנים מן השם יתברך אף שהיה גואל אותה היו בהסתרת פנים ולכך לא נזכר השם במגילה ואל תאמר כי בשביל זה הגאולה הזאת היא יותר קטנה כי אדרבא כי דבר זה מורה שהוא יותר גדולה מאוד לגאול אותם אף כאשר היה בהסתרת פנים וכל הגאולה שהביא השם יתברך על ישראל שיהיו יודעים הטובה שהשי"ע עושה עם ישראל ולפיכך גאולת מצרים תמיד מזכיר הכתוב דבר זה ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים (שמות י, א) וכן בכל מקום וכל זה מפני שהיו ניסים גלויים ומפורסמים וידעו הכל כי מן השי"ע היתה זאת אבל הגאולה הזאת מי מוכיח שיהיה הכל מן השי"ע ואם היתה אסתר אומרת ראו הטובה שעשיתי עמכם כי הצלתי אתכם מן הפורענות א"כ לא היה נודע חסדי ה' וא"כ בחנם הביא הגאולה ולא הי' השי"ע מביא הגאולה כי כל גאולה בשביל שידעו כי הוא יתברך גאל אותם וגאולה זאת מי מודיע אבל כאשר היה אסתר מוכנת לתלות הדבר במי שעשה שהרי אמרה הדבר למלך בשם מרדכי אף מה שעשה אדם ולא אמרה לאחשוורוש כי אני עשיתי הטובה הזאת לך כדי שיחזיק המלך טובה אליה אלא תלה במרדכי א"כ כ"ש שתהיה תולה הגאולה ממי שבא הגאולה ממנו באמת שהיא ידעה והכירה בדבר זה כי היה חכמה גדולה מכרת הניסים שנעשו לה /ה/ ולכך אמרה כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם כלומר האומר דבר בשם אומרו ראוי שתבא ע"י הגאולה כי אם אומר דבר בשם אומרו לתלות הדבר במי שבא ממנו כ"ש שיתלה הגאולה במי שבא ולא יתלה לומר כי עשיתי זאת וכוחי ועוצם ידי עשה ועוד פרשנו במקום אחר והוא עיקר ...

18. ספר יד בנימין- בכורות לא

דף ל"א ע"ב בגמ' שמע רב ששת איקפד
כו' ורב ששת מאי נפקא
לי' מינה. הנה אף שיש נפק"מ גדולה שהרי
כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה
לעולם, וגם הוא א' מהמ"ח דברים שהתורה
נקיט בהם (אבות פ"ו מ"ו), מ"מ לא מצינו
שנריכים לשמחו בשביל זה ולא הי' לרב ששת
להקפיד כ"כ, וזה דפריך ור"ש מאי נפקא
לי' מינה ר"ל למה הקפיד כ"כ.

כל המוסר עצמו למיתה על ד"ת אין אומרים הלכה משמו

19. מהרש"א על בבא קמא דף סא/א

כל המוסר עצמו למיתה על ד"ת אין אומרים הלכה משמו כו'. נראה בזה דכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם ואלו שסמכו על הנס לילך במקום סכנת נפשות אין ראוי לעשות נס וגאולה על ידיהן ואע"ג דשלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיחא הזיקא שאני כדאמרינן פ"ק דפסחים וק"ל:

20. ספר שערים מצויינים בהלכה

קשה הא אמרינן במס' ברכות (סג:) אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה. ונראה דהתם מיירי למסור נפשו על עצם התורה בכלליות, וכאן אמרו למסור נפשו בדבר אחד. וראיתי במהר"ל שמפרש דראוי לעשות כן לקיים התורה מדוּחַק, אבל אין למסור נפשו לסכנה, דכאשר מוסר עצמו להעדר על ד"ת הרי אין לו חיות, והתורה היא החיות, ולכן אין אומרים ד"ת משמו.

21. דף על הדף בבא קמא דף סא עמוד א

בגמ': מאי לא אבה דוד לשתותם, דלא אמרינהו משמיהו, אמר, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה משמו וכו', מאי ויסך אותם לה' דאמרינהו משמא דגמרא.

בשפתי צדיק (פרשת במדבר) הביא בשם החידושי הרי"ם זצוק"ל ובאמרי אמת (ליקוטים) הביא כן בשם הרה"ק הר"ב מפרשיסחא ז"ל שדבר זה שאין אומרים דבר הלכה משמו של המוסר עצמו למות על דברי תורה, אינו לגריעותא אלא להיפך זה למעלותא. ושבת הוי, דהיות ומוסר עצמו למות על דברי תורה, אז הוא והתורה אינם שני דברים נפרדים אלא הוא נכלל בתורה ממש, וע"כ אין אומרים זאת משמו - אלא משמא דגמרא, כי הוא עצמו הוי התורה ואין לו שם בפני עצמו, עיי"ש.

והגאון ר' יצחק פלקסר ז"ל בהספדו על אאמו"ר ז"ל (שנדפס בספר "אור משה" על הש"ס - כרך נזיקין) מביא דברי המדרש:

מהיכן זכה משרע"ה לקרני הוד מטיפת דיו שנשתיירה בקולמוס כשכתב הס"ת וקנחה בראשו. ויש להבין איזה דיו נשתייר ומה טיבו של דיו זה שנהפך לקרני הוד. ואמנם מבואר בס' "בעל הטורים" ובס' "חנוכת התורה", שמרע"ה אמר ואם אין מחני נא מספרך, ובגלל כך לא נזכר שמו בפ' תצוה, דקללת צדיק אפילו על תנאי היא באה, א"כ נשתייר קצת דיו וכו'. אך עדיין לא מבואר איך זכה לקרני הוד. והנה בס' "שפתי צדיק" הקשה, למה באמת נענש, דאף את"ל קללת צדיק וכו', איך יכולים להעלות על הדעת דבר כזה במשרע"ה שהוא מוסר את נפשו בעד כלל ישראל, ולבסוף עוד נענש על כך.

ואולי הביאור ע"פ מאמרם ז"ל (בבא קמא ס"א) שאמר דהמע"ה כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה משמו וכו', ותמה החידושי הרי"ם זי"ע מה טעם, הלא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ותיריך שאמנם כל תנא ואמורא למעלה מהשגתנו, אך בכ"ז שייך המושג שפלוגי אמר דבר תורה פלוגי, אולם זה שמוסר נפשו למות על דב"ת נעשה הוא עצמו "א שטיק תורה" וא"א בכלל להפריד בין הדברים ולומר יש במציאות פלוגי ויש במציאת דב"ת ופלוגי זה הוא שאמר דב"ת זה, כי הוא גוף אורייתא ממש. וכך הוא הענין במשרע"ה שהיה כל ימיו גדול ורם בענקים, בחי' ותחסרהו מעט מאלקים, אך בכ"ז היה שייך בו המושג "משה קיבל תורה" "משה אמר תורה", ואילו כשמסר את נפשו בעד כלל ישראל כמ"ש מחני נא וגו', נהפך להיות חלק מגופא דאורייתא ואין מקום להזכרת שמו בפ' תצוה, לא בתורת עונש אלא בתורת מציאות ומהות חדשה שלו. ואפשר זוהי כוונת המדרש במ"ש טיפת דיו נשתיירה בקולמוס וממנה זכה לקרני הוד, הכוונה למסירות נפשו בעד כלל ישראל, שכל המוסר את נפשו בעד כלל ישראל זוכה לקרן אור פניו. והאריך הרבה בענין זה ודפח"ח.

22. ביאור אגדות חז"ל

✓ "אמר דוד, מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: כל המוסר עצמו למות על ד"ת, אין אומרים דבר הלכה משמו". וקשה להבין העונש שמטילים על מי שמוסר עצמו למות על ד"ת, עד כדי כך שיש חרם עליו ועל חידושי תורה שלו, שלא יזכר ולא יפקד ולא יאמרו בשמו. וכי מה חטא? והלא לכאורה, היה ראוי אדם כזה להשתבח ולהתקלס ברבים, מגיע לו שבח על מסירות נפשו וכדאי

לפרסם את שמו ולהפיץ ברבים את תורתו, כדי שיראו אחרים ממנו ויתקנאו לילך בדרכיו, בדרך של מסירות-נפש?

✓ ואולי יש לפרש כנ"ל, כי בודאי שלאיש כמו זה, אשר השכיל להגיע למעלה כה גבוהה של מסירות-נפש על ד"ת, היה לו איזה רב ומדריך גדול שהדריך אותו לחכמת התורה עד שהחדיר בו רוח כה נעלה של מסירות-נפש ואם כן, הרי שכל חכמתו ומסירות נפשו הן מכוחו של הרב, ועל כן, כל הציון לשבח מגיע למורו ורבו, ולזה "אין אומרים בשמו" אין אומרים שכולו וכל חכמתו היא בזכותו לבדו, אלא בזכות רבותיו, היינו שיזכור תמיד התלמיד את רבותיו החכמים, שהם אשר העמידו אותו על רגליו, ושםם ייכתב ויזכר בזכות מעלותיו ועליותיו, כי יד רבותיו בו.

(מעייני החיים ג' ל"ח)

23. ספר בניהו בן יהוידע על בבא קמא דף סא/א

כל המוסר עצמו [למות] על דברי תורה וכו'. נ"ל בס"ד טעם לזה, דידוע מה שאמר התנא [אבות פ"ו] גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא, וצריך להבין מה הם החיים של עוה"ז, והלא איכא כמה עמי ארצות חיים יותר מבעלי תורה, ועוד מה תתן חיים בעוה"ב והלא שם אין מות וכולה היא חיים, ומה נותנת תורה שם חיים יותר. ופרשתי בס"ד הענין, כי תלמיד חכם שהוא בעל תורה ודאי אומרים שמועה מפיו בכמה דורות אחריו, ואז שפתותיו דובבות בקבר, וכנזכר בגמרא [יבמות צ"ז ע"א] על פסוק [שיר ז' י'] דובב שפתי ישנים, וכיון דשפתיו דובבות נחשב חי גם בהיותו בקבר בעוה"ז, ועל זה אומר נותנת חיים לעושיה בעוה"ז, ואומר נותנת חיים בעוה"ב, היינו כי האדם אחר פטירתו לא יוכל לילך בעוה"ב תכף, אלא אפשר שיתעכב כמה שנים הן לחזור בגלגול, הן שיהיה נידון בגיהנם, אך התורה תגין עליו שלא יצטרך לגלגול, או לידון בגיהנם, אלא תכף יקח חלקו בעוה"ב, ויעמוד שם בחיים נצחיים, ונמצא ע"י התורה זוכה בחיים של עוה"ב במוקדם יותר ולא יתעכב זמן הרבה עד שיגיע לשם. ובזה מובן הטעם כאן, כיון דמוסר עצמו על דברי תורה, נמצא אינו דורש פסוק [ויקרא י"ח ה'] וחי בהם על חיי עוה"ז, דאצלו אין חיי עוה"ז חשובים כלום, אלא דריש ליה על חיי עוה"ב דוקא, כמו דדרשי [קדושין ל"ט ע"ב] אורך ימים דכתיב בכבוד אב ואם ושלוח הקן על עולם שכולו ארוך, וא"כ לפי סברתו דאין חיי עוה"ז חשובים כלום, לכן אין אומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז, כי מה שאומרים שמועה מפיו הוא כדי שיהיה נחשב חי בעוה"ז גם אחר פטירתו, וזה דאין חיי עוה"ז חשובים בעיניו כלום לא יזכה לכך. ואמרתי אנא עבדא, על פי דרשת רז"ל, דתלמיד חכם האומרים שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר, יש טענה לתלמיד חכם זה

לבקש מהשי"ת שישאר גופו קיים בקבר, אע"פ שאינו ראוי לכך, כדי שיתקיים בו מאמר זה שיהיו שפתותיו דובבות בקבר, כי מאמר זה נאמר לכבוד התורה, וזכות התורה יגן עליו בזה:

24. ספר השל"ה הקדוש - תולדות אדם - שער הגדול (ו)

יש רמז גדול לזה בטבע מענין האבן מגניטו"ס השואבת הברזל, כי כשתזקקנה היטב ותסיר מעליה כל סיגיה, ואח"כ תשברנה לשתים, ותשים החתיכה האחת בקרן זוית אחד, והאחרת בקרן זוית אחרת, אפילו שיהיו מרוחקים זו מזו כל מה שתרצה, אפילו אלף מילין, ותניח הברזל סמוך לאחד מהחתיכות האלה, תמצא כי כל התנועות שעושה אותה החתיכה עושה האחרת באותה שעה עצמה. ועוד יש לזה רמז גדול בענין היין בחבית, כי בעת שהאם שלו שממנה יצא והיא הגפן יש בה שינוי, וזהו כשהיא פורחת עלתה נצה, גם היין שבתוך החבית מקבל שינוי באותו הזמן עצמו מצד השינוי שמקבל האם שלו, אע"פ שהיין ההוא רחוק ונפרד מהגפן. וזהו רמז במה שאמר החכם (שה"ש ז, י), וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים, וארז"ל (יבמות צו, א) שפתותיו דובבות בקבר. והענין כי כשמזכירים בזה העולם הלכה בשמו, גם שפתותיו מתנועעות בקבר באותה שעה, דומה למה שעושה היין הטוב כמו שכתבתי. וגם הפירות מתעפשים בזמן שהאילנות מוציאים פרח ויציצו ציץ. מכל אלו הדברים יש עדות נאמנה על שהאדם עושה גם כן רושם למעלה וכל פסיעותיו שהוא פוסע למטה בין לטוב ובין לרע. וזה מהעצ שנברא מהעליונים בצלם אלהים, וזה הצלם האלהי קושרו עם אלקיו, כמו השרשרת של ברזל התלויה באויר, כי כשתניע החוליא השפלה שבה תנוע גם העליונה. והמצות הם מעשר ספירות, ובהיות האדם מקיימם למטה, כביכול משפיע כח למעלה מ'אין סוף' בצורה העליונה דרך צנורות המחשבה על אותה המדה המורה על המצוה הזאת, ואז יתברכו עליונים בסבת תחתונים, עד כאן לשונו: